ONS WATER-RECHT.

HET ONDERHOUD DER WATERLEIDINGEN.

„Ce qu'on voit et ce qu'on ne voit pas.”

F. BASTIAT.

Tal van bezwaren, waarmede de landbouw in ons land te worstelen heeft, zijn in de laatste jaren, vooral na de ingestelde enquête door de Rijks-Landbouw Commissie, in 't licht gesteld.

Menigvuldig aan den anderen kant, zijn de middelen die worden aangeprezen om aan die bezwaren tegemoet te komen en gelukkig zijn er daaronder die óf reeds in toepassing zijn gebracht óf waaraan door de Regeering de wetgevende hand wordt geslagen en waarvan goede verwachtingen mogen worden gekoesterd.

Behalve de wets-voorstellen ten doel hebbende om den landbouw en het verkeer te ontheffen van de economisch lang veroordeelde mutatie-rechten en van land- en water-tollen, mogen daaronder gerangschikt worden de toegezegde voorstellen tot verbetering der kleine rivieren, wier ellendige toestand schier jaarlijks meer schade doet lijden dan de kosten eener radicale verbetering zullen bedragen; schade die men inderdaad in de streken alwaar zich die rivieren bevinden ziet en ondervindt. Wellicht echter is de schade ontstaande door de gebrekkige afvoer van water langs niet bevaar- of vlotbare beeken en waterleidingen nog grooter, hoewel men die niet ziet.

Hier heeft men niet te doen met overstromingen die op ongelegen tijd komende, nu en dan een hooioogst

bederven, maar met het ontstaan van een chronisch bederf van den grond, waarin het grondwater wordt vastgehouden, dat verkillig en verzuring te weeg brengt en aan warmte en lucht verhindert die stofwisseling in den bodem te doen ontstaan welke de eerste voorwaarde is eener intensieve cultuur.

Dat euvel wordt over het algemeen minder ingezien, althans het heeft minder de algemeene aandacht getrokken en aan middelen tot herstel doen denken. Waarschijnlijk echter zal de aandacht der Regeering er met nadruk op gevestigd worden door de deskundigen die als Rijks-Landbouw-leeraars wel terstond als de eerste en voornaamste oorzaak van de gebrekkige cultuur in vele streken de onvoldoende ontwatering van den bodem zullen opmerken, waarop alle pogingen tot invoering eener verbeterde rationeele cultuur moeten afstuiten.

Maar, zal men vragen, wat kan van Staatswege daartegen gedaan worden? Verlangt men eene centralisatie, zoo ver gaande, dat de Regeering het becht in handen zou moeten nemen en de locale besturen ter zijde zetten? Dit laatste ware gewis onwenschelijk, maar ook onmogelijk.

Desniettemin kan de Regeering zeer veel doen om geleidelijk een beteren toestand te doen ontstaan. Wat meer is, zij behoeft slechts de wet en het recht te handhaven.

Het water-recht is, gelijk Thorbecke eens zeide, hier te lande niet zeer ontwikkeld. Dit mag te meer bevreemden, als men overweegt hoe het land zelve grootendeels uit water en moeras is voortgekomen. Nogtans is in deze omstandigheid juist de verklaring van dat verschijnsel te zoeken. In de codificatie van ons privaatrecht¹⁾; dat zijn fransche oorsprong duidelijk verraaft, wordt

---

¹⁾ Artt. 673 en volg. B. W.

het water veel eer beschouwd als een begeerlijk voorwerp van bezit, dan als een bezwaar waarvan de grond liefst zoo spoedig mogelijk dient te worden ontlast.

Te vergeefs zoekt men onder «de rechten en verplichtingen van naburige erven» naar een recht van uitweg tegen de schadeloosstelling voor het water dat de ontginning van een ingesloten erf onmogelijk maakt ofschoon het door of langs naburige erven zonder bezwaar naar eene openbare waterleiding of boezem zou kunnen worden afgevoerd. Evenmin wijst ons privaatrecht de middelen aan om het water aan rivieren of beeken ontleend te bestemmen tot irrigatie van landerijen aan onderscheidene eigenaars toebehoorende. Hiervan een grief te maken tegen de auteurs van ons Burgerlijk Wetboek ware intusschen onbillijk, omdat de toepassing van het irrigatie-stelsel eerst dagteekent van lateren tijd als een gevolg van de ontwikkeling der wetenschappelijke landbouw methode. Trouwens in andere landen is dat gedeelte van het waterrecht bij speciale wetten geregeld. In Frankrijk is dit geschied bij eene wet van 11 Juli 1847, waarin regelen voorkomen zoowel omtrent het ontleenen van water aan rivieren en kanalen tot het openbaar domein behorende, als met betrekking tot de verdeeling onder de verschillende eigenaars die daarvan tot bevoeiing hunner gronden gebruik willen maken, alsmede ten aanzien der wijze van beslissing der ontstane geschillen langs administratief-rechtelijken weg.

Ook is dáár voorzien in de belemmering, waarop wij hierboven hebben gewezen. Het verbod in art. 640 ¹⁾ Code Civil: *Le propriétaire du fonds supérieur ne peut rien faire qui aggrave la servitude du fonds inférieur* is bij de Wet van 10 Juni 1854 ondervangen door den eigenaar van het lager gelegen erf te verplichten

---

¹⁾ Art. 673 § 2 B. W.

het water afkomstig van de drainage te ontvangen. natuurlijk tegen schadeloosstelling.

Als gevolg der hierdoor mogelijk geworden ontginningen verdient het alle aandacht dat de statistiek eene toename der oppervlakte kunstweiden tusschen 1840 en 1873 aanwijst van 1.831.000 Hect. tot 3.100.000 Hect., terwijl van de toeneming van den veestapel, alleen schapen uitgezonderd, in getal en in waarde beide, de evenredigheid nog veel grooter is.

De geringe ontwikkeling van ons privaat waterrecht is wellicht een der voornaamste redenen der verwarring waarin het publiek recht op dat stuk verkeert. Al dadelijk rijst de vraag: wat heeft men te verstaan onder stroomend water dat «tot het openbaar domein behoort» in art. 676 B. W.

Vrij algemeen worden, naar wij meenen, daaronder alléén verstaan de bevaarbare en vlotbare rivieren en stroomen waarvan art. 577 B. W. den eigendom toekent aan den Staat.

Daargelaten echter de vraag of men hier onder «den Staat» alleen «het Rijk» heeft te verstaan en niet veeleer «de Overheid» d. i. het openbaar bestuur van Rijk, Provincie, Gemeente of Waterschap, even als deze uitlegging schijnt te moeten gevolgd worden waar het den eigendom betreft van wegen die aan «den Staat» behooren, omdat ze ten zijnen laste zijn, n.l. wegen ter openbare dienst bestemd en uit publieke kassen onderhouden wordende, — rijzen een tal van moeilijkheden bij de onzekerheid, in hoever het privaat eigendomsrecht ondergeschikt is aan den «onus publicus» daarop rustende. Zoo is o. a. het recht betwist van een openbaar bestuur dat besloot tot verdieping eener waterleiding, om den uitgegraven grond op den oever te werpen, elders om tot normaliseering van den waterloop afgravingen te doen van ontstane

aanwassen of om houtgewassen uit te roeien wier wortels en takken den alloop van 't water stremden.

Vermoedelijk gaf de overweging van deze en andere moeielijkheden aanleiding om bij de reglementeering van het onderhoud der waterleidingen af te wijken van het billijke rationeele beginsel dat men ten aanzien der openbare wegen in art. 231 der Gemeentewet vindt belichaamd: wat ten algemeene nutte bestaat moet uit de publieke kas onderhouden worden. De taaiheid der traditie heeft daar stellig ook toe medegewerkt. Anders ware het onmogelijk geweest om als eene wettige verplichting het onderhoud der waterleidingen aan de oevereigenaars op te leggen, wat over 't algemeen oudtijds niets anders was dan een uit de feodaliteit overgebleven «heerendienst.»

Evenwel, de verwarring is door dat zoogenaamd doorhakken van den gordiaanschen knoop er niet minder op geworden. Reeds zijn er uitspraken van de Rechterlijke Macht gevallen waarbij den eisch is toegewezen van een oever-eigenaar tegenover de provincie ingesteld, om voor recht te hooren verklaren dat zijn eigendom niet wettig d. i. contractueel, met een last tot onderhoud is bezwaard en de vermelding van dien last op een Legger mitsdien is onrechtmatig.

Van eene wettelijke verplichting bij provinciaal reglement of bij waterschaps-keur opgelegd kan veel minder nog sprake zijn. Zoodanig eene verplichting is niets anders dan eene belasting in arbeid, die alleen de gemeentebesturen in zekere zeldzame gevallen den ingezetenen kunnen opleggen. ¹⁾

Het mag vreemd schijnen dat desniettemin waterschapskeuren van dat gehalte bestaan. Nog vreemder dat Kantonrechters gevonden worden die geroepen om uitspraak te doen over aanklachten wegens niet naleving

¹⁾ Artt. 192 en 193 Gem. wet.

eener zoodanige keur, niet terstond gevoelen dat zij onbevoegd zijn om in deze te beslissen, zoodra de beklagde de verplichting tot onderhoud ontkent en voor zich het recht vindiceert om ingevolge art. 15 der wet van 9 Oct. 1841 het geschil te doen beslissen door den Civielen Rechter. Of zou men de tegenstrijdigheid mogen aannemen, dat de Kantonrechter veroordeelt tot boete in 't zelfde geval waarin de Rechtbank zou kunnen uitmaken dat geene verplichting tot onderhoud bestaat?

Het voorafgaande moge volstaan om de dringende noodzakelijkheid aan te toonen eener wettelijke voorziening waardoor duidelijk worde uitgemaakt welke rivieren, beken en waterleidingen behooren tot het publiek domein. Naar ons inzien zijn dat niet slechts de bevaarbare en vlotbare rivieren en stroomen, maar tevens alle rivieren, kanalen, beken en watergangen die bestemd zijn om ten algemeenen nutte water af te voeren of met bestemming tot irrigatie, aan te voeren. Tevens dient uitdrukkelijk voor de openbare besturen de bevoegdheid te worden erkend om al datgene tot instandhouding te verrichten wat naar den aard en de bestemming der waterleidingen noodig is.

Geschillen over toegebrachte schade of over tekortkomingen in de naleving hunner verplichtingen aan de zijde der openbare besturen, behooren aan de weldra in te voeren onafhankelijke administratieve Rechtsmacht te worden onderworpen.

Nu beide onderwerpen, de waterstaats-wetgeving en de administratieve Rechtsmacht, ter voorbereiding aan staatscommissien zijn opgedragen mag verwacht worden dat deze hoogst belangrijke aangelegenheden tot hun recht zullen komen.

Het onderhoud der waterleidingen opgedragen aan oever-eigenaars, ook al ware dit rechtmatig, — wat wij nadrukkelijk betwisten, — is uit een landbouwkundig en economisch oogpunt beschouwd, hoogst ondoelmatig en nadeelig. Hierop is vooral toepasselijk het «ce qu'on voit et ce qu'on ne voit pas.»

De ruiming en zuivering van onkruid eener waterleiding, die in den zomer spoedig met waterplanten en ruigte bezet is, kan alleen doelmatig geschieden van onderen naar boven. Daardoor kan de stroom van het water genoegzame kracht erlangen om de losgemaakte massa vooruit te dringen naar vereenigingspunten alwaar ze op den kant kunnen worden geworpen. Deze stelselmatige wijze van ruiming is natuurlijk ondenkbaar waar honderden door eene afkondiging dat op een bepaald tijdstip de schouw zal worden gevoerd ten arbeid worden opgeroepen; de een begint heden, de andere morgen, een derde vergeet het en een vierde, zich niet verplicht achtende tot deze corvée, laat het werk opzettelijk na. Beschouwt men in die periode den toestand der waterleiding dan ziet men hier en daar ophooping van ruigten waardoor de waterafvoer nog meer belemmerd wordt dan voor den aanvang van het werk. Vaak ontstaan dan overstromingen en hoort men luide klachten over het ondergane nadeel. Een of twee nalatigen of weigerachtigen veroorzaken eene onberekenbare schade voor een geheele streek. Op den gestelden tijd verschijnt nu wel het college met de schouwing belast om de onvoldoende ruiming bij proces-verbaal te constateeren en hetzelfde college komt na eenigen tijd en na vernieuwde afkondiging terug om eene herschouw te voeren, maar ondertusschen is de schade door overstroming ondergaan en is een groote som aan arbeidsvermogen en door kosten van schouwvoeringen nutteloos aangewend.

Zoo ergens dan valt hier het nadeel op te merken dat door miskennen van den regel van arbeidsverdeeling

ontstaat. Een werk dat geleidelijk door eenige bekwame arbeiders met behulp van doelmatige werktuigen uit ééne hand, kan worden verricht, wordt gevorderd van honderden stuksgewijze en zooals wij gezien hebben ondoelmatig. Hun zoo ingespannen arbeidsvermogen wordt dus verkwist en aan de algemeene productie onttrokken, terwijl de kosten van schouwvoeringen soms meer bedragen dan de arbeidsloonen waarvoor men het werk uit ééne hand konde gedaan krijgen. Dit blijkt ten duidlijkste uit de administratie van die besturen, wier gezond verstand en economisch doorzicht, ten spijt der bestaande reglementen, tot het onderhoud uit ééne hand zijn overgegaan en daarvoor de tevredenheid ondervinden der eigenaars, al worden de optebrengen belastingen aan gemeente of waterschap er eenigermate nominaal door verhoogd. Op den keper beschouwd zijn de lasten minder.

Het is inderdaad te betreuren dat de Regeering, geroepen om provinciale reglementen te beoordeelen, niet op haar stuk is blijven staan en haar bezwaren heeft gehandhaafd tegen het opleggen van een last tot onderhoud aan de oevereigenaars, waartoe ook naar hare meening, de Provinciale Staten geheel onbevoegd waren. Alsdan zou bij de reglementeering van het beginsel moeten zijn uitgegaan: dat de waterleidingen, bestemd om in het publiek belang water aftevoeren, onderhouden moeten worden op kosten der publiek-rechtelijke lichamen onder wier beheer zij staan, behoudens wettige verplichtingen van anderen. In het belang van een regelmatig onderhoud zou dan wellicht de gelegenheid zijn opengesteld om, gelijk dit ten aanzien van het onderhoud van dijken is geschied, om de onderhoudslast op billijke wijze af te koopen.

Eene andere fout had de Regeering kunnen voorkomen, waardoor het toezicht van het provinciaal bestuur zeer is verzwakt. Men mist n.l. in de reglementen dat krachtig middel van uitvoering, het middel om nalatige bestuurders

aan hun plicht te houden, waarvan art. 127 der Gemeentewet een precedent bevat.

Getuigen van de groote nadeelen die door periodieke overstromingen, nog meer door onvoldoende ontwatering ontstaan, mogen wij de hoop uitspreken dat meer en meer de aandacht der openbare meening zal worden gevestigd op de noodzakelijkheid om ons openbaar- en ons privaats-waterrecht tot die ontwikkeling te brengen als door de tegenwoordige behoeften van den landbouw wordt vereischt.

Helvoort, Mei 1892.

W. A. COOLEN.